

LE CORBUSIER*

Τοῦ Καθηγητοῦ κ. Π. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ,
τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης

Ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ὡς Ἀρχιτέκτων πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔζησα τὸ ἐπαναστατικὸ καὶ ζωογόνο κλίμα τῆς Ἀναγέννησης τῆς Σύγχρονης Ἀρχιτεκτονικῆς μὲ πρωτόφορους καὶ ὁδηγοὺς τοὺς λίγους ἀλλὰ φωτισμένους Ἀρχιτέκτονες τοῦ κόσμου, αἰσθάνομαι τιμὴ καὶ χρέος, μὲ τὸ θάνατο τοῦ μεγαλύτερου καὶ πρὸ ἐμπνευσμένου ἀπὸ κείνου, τοῦ Λεκορμπυζιέ, νὰ πῶ λίγα λόγια τιμῆς, ἀγάπης καὶ βαθύτατης εὐγνωμοσύνης.

Ἡ σημερινή μας συγκέντρωση δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ παρουσιάσει καὶ νὰ ἀξιολογήσει τὸ ἔργο τοῦ Λεκορμπυζιέ πρὸς τὸ θάνατόν του σταμάτησε τὴν ἀδιάκοπη δημιουργικὴ πορεία, ἔργο πρὸς τὸ σὰν μεγάλο παλλόμενον κύμα ζωῆς, κάλυψε ὅλους τοὺς τομείς τῆς σύγχρονης Ἀρχιτεκτονικῆς. Γιὰ τὸ ἔργο αὐτό, γνωστὸ σὲ ὅλο τὸν κόσμον, ἔχουν γραφτεῖ πολλὰ καὶ θὰ γράφονται, ἔχει γράψει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λεκορμπυζιέ, νὰ τὸ ἀναπτύξουμε εἰδικότερα τώρα δὲν εἶναι νομίζω ἢ κατάλληλη στιγμή. Ἡ σημερινή συγκέντρωση εἶναι μία τελετή, μία ὁμαδικὴ ἐκδήλωση τιμῆς πρὸς τὴν δική μας ἐσωτερικὴ ἀνάγκη ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ μας χρέος σὲ κείνον νὰ συνέλθουμε σὰν Κοινότητα ὑπεύθυνων πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς χώρας μας, γιὰ νὰ ἀνατενίσουμε, πάνω ἀπὸ τὴν καθημερινότητα καὶ τὴν συναλλαγή, σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα συγκέντρωσης καὶ περισυλλογῆς τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἔργο ἑνὸς μεγάλου ἀνθρώπου. Ν' ἀποκτήσουμε περισσότερὴ δύναμη καὶ μεγαλύτερη συνείδηση εὐθύνης γιὰ τὸ δύσκολο ἔργο μας, ζώντας τὸ ἐνεργητικὸ καὶ πάντα ἀνανεωμένο κλίμα τοῦ ἀδιάκοπου ἀγώνα του, τῆς συνεχοῦς του ἐγρηγορήσεως, πρὸς εἶναι ἢ ἴδια ἢ ἀληθινὴ ζωὴ. Τὸ ζωντανὸ παράδειγμα τοῦ πρωτόφορου καὶ ἀκούραστου αὐτοῦ ἀγωνιστῆ, πρὸς τὸ ἔργο του ἀν καὶ πολεμήθηκε ὅσο κανεὶς ἄλλου, ἀκτινοβολεῖ σήμερον σὲ ὅλον τὸν κόσμον, εἶναι ἢ μεγαλύτερη καὶ ἢ πρὸς γόνιμη προσφορὰ στὴν γενιὰ τῆς δικῆς μας, τῶν παλαιότερων ἀρχιτεκτόνων, στὴ δική σας τῶν νεώτερων καὶ σὲ κείνων πρὸς βρίσκονται ἀκόμα στὰ σπουδαστικὰ θρανία.

Τὴ στιγμή αὐτὴ φέρνω στὴ μνήμη μου τὰ δικά μας σπουδαστικὰ χρόνια (1920-1925). Ἦταν μιὰ ἐποχὴ σύγχυσης καὶ ἀναταραχῆς.

Σημείωση Σ.Θ. : Τὸ περιοδικὸ μας συμμετέχει στὶς ἐκδηλώσεις εἰς μνήμην τοῦ Λεκορμπυζιέ δημοσιεύοντας τὴν ὁμιλία αὐτῆς τοῦ κ. Καθηγητῆ στὴ συγκέντρωση τῆς 7.9.65.

σ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μὲ στεῖρες ἀρχιτεκτονικὲς σχολὲς καὶ ἀνούσια χωρὶς ζωὴ καὶ πνεῦμα ἔργα. Ἐποχὴ πρὸς δὲν ἔξεραμε ἀν πρέπει νὰ σπουδάσουμε, ἀφοῦ οἱ σπουδὲς μᾶς αὐτὲς θάταν ἐμπόδιο στὴν πρόοδό μας καὶ σκεφτόμαστε ἀν θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ μέναμε ἀδασκάλευτοι, προσπαθώντας νὰ βλέπουμε, ν' ἀκούμε, νὰ μαθαίνουμε μὲ τὴ δική μας κρίση καὶ ὁδηγὸ τῆς ζωῆς.

Δὲν εἶναι χωρὶς ἐξήγηση τὸ γεγονὸς ὅτι μεγάλοι ἀρχιτέκτονες ὅπως ὁ Περρέ, ὁ Λεκορμπυζιέ καὶ ἄλλοι, δὲν εἶχαν διπλώματα καθιερωμένων σχολῶν, ἀφοῦ οἱ σχολὲς αὐτὲς εἶχαν χάσει κάθε ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν κοσμογονία πρὸς γίνονταν στὴν ἐποχὴ μας.

Μέσα στὴ σύγχυση αὐτὴ προσπαθοῦσαμε νεαροὶ σπουδαστὲς τότε τοῦ Μετσόβιου Πολυτεχνείου, νὰ καταλάβουμε τὴν ἀποστολή μας καὶ τὶς εὐθύνες μας πιστεύοντας ὅπως κάθε νέος πρὸς θέλει νὰ σπουδάσει ὅ,τι σοβαρὸ καὶ ἀφέλιμο ἔργο θὰπρεπὲ νὰ ἐπιτελέσουμε. Κοιτάξαμε ἐρωτηματικὰ καὶ μὲ ὀλάνοιχτα τὰ μάτια τοὺς δασκάλους μᾶς νὰ μᾶς δείξουν τὸ δρόμον νὰ πορευθοῦμε, νὰ μᾶς δώσουν ἀπάντηση στὶς ἀνησυχίες μᾶς. Οὔτε δρόμος ὑπῆρχε οὔτε ἀπάντηση πήραμε καὶ ζούσαμε, ὅπως ὁ ὅλοι οἱ νέοι τῆς γενιᾶς μᾶς σὲ ὅλον τὸν κόσμον, σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα χάους καὶ ἀπαισιοδοξίας στὴν πρὸς κρίσιμη καὶ θεμελιακὴ περίοδο τῆς ζωῆς μᾶς.

Στὴν περίοδο αὐτὴ πρέπει νὰ σημειώσουμε τὴν παρουσία στὸ Πολυτεχνεῖον τοῦ Δασκάλου μᾶς Δημήτρη Πικιώνη, αἰσθαντικοῦ καὶ καλλιεργημένου πνευματικοῦ ἀνθρώπου, πρὸς μᾶς μετέφερε στὸν κόσμον τῶν μεγάλων περασμένων ἐποχῶν καὶ τῶν ἀξίων ἔργων καὶ μᾶς δημιουργοῦσε μὲ τὴν ὑποβλητικὴ ὁμιλία του θνα θερμὸ κλίμα περίσκεψης, πνευματικῶν ἀνησυχιῶν, ταυτόχρονα ὅμως ἀγωνίας καὶ ἀμφιβολίας γιὰ τὸ μέλλον.

Ἦταν ἢ μόνη πνευματικὴ μᾶς τροφή πρὸς δὲν ἔδινε ὅμως ἀπάντηση στὸ ἀμείλικτο ἐρώτημα τοῦ τί πρέπει νὰ κάνουμε καὶ μὲ τὴν ἀρνητικὴ τῆς θέσης φθάσαμε σὲ ἀδιέξοδο. Ὡς τόσο, ἢ ἀρνηση αὐτὴ ἦταν γιὰ τότε μιὰ θετικὴ προσφορὰ, ἕνα τράνταγμα μέσα στὸ τέλος, ἕνα κεφάλαιο γνώσης καὶ ἀνησυχιῶν πρὸς μᾶς ξυπνοῦσαν γιὰ νὰ ἀκούσουμε τὴ δυνατὴ καὶ ζωντανὴ φωνὴ τοῦ ὁδηγητῆ πρὸς περιμέναμε νὰ μᾶς δείξει τὸ δρόμον μᾶς δημιουργικῆς πορείας.

Ὁ Λεκορμπυζιέ στὴ χορεία τῶν πρωτοπό-

ρων δασκάλων τῆς σύγχρονης ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι ὁ Ἀπόστολος μὲ τὴν ὑψηλότερη θεωρησιὴ τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου στὴν πλατύτερη βάση τους, μὲ ζωντανὴ σύλληψη καὶ ἰδέες μὲ μεγάλες προεκτάσεις.

Εἶναι ὁ μέγας ἀγωνιστὴς, φορέας καὶ αὐτὸς στὸν τομέα τῶν μηνυμάτων τῆς μεγάλης ἀλλαγῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, μιᾶς ἐποχῆς συνταρακτικῆς πού ὁ ἄνθρωπος περνᾷ μιὰ κρίση προσαρμογῆς σὲ νέα συνεχῆ δεδομένα καὶ μέτρα, κρατώντας στὰ χέρια του τεράστιες δυνάμεις καὶ κινούμενος στὸν ἀπέραντο χῶρο τοῦ σύμπαντος, δυνάμεις πού πρέπει νὰ χαλιναγωγῆσαι γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἀνθρωπότητος.

Στὴν ἐποχὴ μας, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη, ξετυλίγεται μπροστά μας μὲ τὰ μέσα τῆς ἐπιστήμης καὶ γενικότερα τῆς Παιδείας, ἡ πορεία τῆς ἀνθρωπότητος στὴ συνεχῆ τῆς ἀνανέωση.

Πλουτισμένοι σήμερα μὲ τὴν ἐμπειρία καὶ τὰ διδάγματα τῶν περασμένων, συλλαμβάνουμε καλύτερα τὸ νόημα καὶ τὴν ἱστορικὴ θέσι τῆς ἐποχῆς μας καὶ χαράζουμε τὴ δική μας πορεία.

Αὐτὸ ἦταν καὶ εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ Λεκορμπυζιέ καὶ ὅλων τῶν πρωτοπόρων, αὐτὸ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθινῆς Σύγχρονης Ἀρχιτεκτονικῆς.

Ὁ Λεκορμπυζιέ στὴν ξεχωριστὴ καὶ σύνθετη ἀπὸ τὴ φύση τῆς δημιουργικῆς δουλειᾶ τοῦ Ἀρχιτέκτονα, ὁ ὁποῖος διαφορίζεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους τεχνικοὺς ἐπιστήμονες, ἀφοῦ μελετᾷ καὶ ὑπηρετεῖ τὸν ἄνθρωπο, ἔδωσε τὸ μεγαλύτερο εὖρος, τὴν μεγαλύτερη πληρότητα, προσφέροντας καὶ ἱκανοποιώντας ὅλη τὴ μεγάλη κλίμακα τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὶς πρὸ ὑλικὲς καὶ ταπεινὲς ἕως τὶς ὑψηλότερες πού ἐγγίζουσι τὶς πρὸ κύριες καὶ εὐαίσθητες χορδὲς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματός του.

Συνέλαβε σὰν ποιητὴς καὶ δημιουργὸς ὅπως θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀληθινὸς ἀρχιτέκτονας ἓνα ὑψηλὸ ὄραμα τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ἀπὸ τὴ μεγάλη πολιτεία ὡς τὸ μικρὸ καὶ θερμὸ κέλυφος τῆς οἰκογενειακῆς καὶ ἀτομικῆς του ζωῆς, κινητοποιώντας καὶ συνθέτοντας ὅλες τὶς δημιουργικὲς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιστήμης καὶ τέχνης, σὲ μιὰ ἀρμονία καὶ ἀδιάσπαστη ἐνότητα. Ὁ Λεκορμπυζιέ ἔζησε καὶ τίμησε τὴ ζωὴ του καὶ γενικότερα τὴ μεγάλη ἔννοια «ἄνθρωπος» μὲ τὸ δημιουργικὸ ἔργο του πού εἶναι ἓνα γόνιμο κήρυγμα, μιὰ ζωντανὴ φωνὴ αἰσιοδοξίας, δυνάμης, εὐθύνης καὶ ἀδιάκοπου ἀγώνα τοῦ ἐλεύθερου καὶ πάντα ζωντανοῦ ἀνθρώπου πνεύματος.

Πέθανε ὁ Ὁσκαρ Λάνγκε

Μιὰ μεγάλη ἐπιστημονικὴ καὶ πολιτικὴ φυσιογνωμία

Στις 2 Ὀκτωβρίου, στὴν κλινικὴ τοῦ Οὐεσμίνστερ στὸ Λονδίνο, πέθανε ὁ ἐξαιρετὸς Πολωνὸς οἰκονομολόγος, Ὁσκαρ Λάνγκε. Μέλος τῆς Κ.Ε. τοῦ Ἐνιαίου Ἐργατικοῦ Κόμματος τῆς Πολωνίας καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς, ὑπῆρξε ἐπίσης μιὰ ἐξέχουσα πολιτικὴ προσωπικότητα τῆς χώρας του.

Ὁ Ὁσκαρ Λάνγκε ὑπῆρξε γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐπιστήμη καὶ τὸ σοσιαλιστικὸ κίνημα μιὰ ἰσχυρὴ καὶ πρωτοπόρα φυσιογνωμία. Ἡ ἀξία του σὰν μελετητῆ ἦταν ἀδιαφιλονίκητη. Οἱ οἰκονομολόγοι τῶν Δυτικῶν χωρῶν ἀναγνώριζαν στὸ πρόσωπό του, ἓναν ἐπιστήμονα μὲ τὸν ὁποῖο εἶχαν ἀντιθέσεις, ἀλλὰ τοῦ ὁποῖου ἦσαν ὑποχρεωμένοι ν' ἀναγνωρίσουν τὴν μεγάλη ἀξία. Διάφορα ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια ἐθεώρησαν τιμὴ τους πού τὸν εἶχαν συνεργάτη. Ὅρισμένες κυβερνήσεις τοῦ «τρίτου κόσμου» — ἰδιαίτερα ἡ κυβέρνησις τῶν Ἰνδιῶν — τὸν θεωροῦσαν ἀπὸ τοὺς πρὸ ἱκανοὺς διεθνεῖς εἰδικοὺς στὸν ὁποῖο ἀπευθύνονταν γιὰ τὰ προβλήματα τῆς σχεδιοποίησης πού ἀντιμετώπιζαν. Στὴν Πολωνία, ἡ σκέψις του ἔγινε ἀντικείμενο πολεμικῆς, τελικὰ ὅμως κατοχυρώθηκε σὰν μιὰ ἀδιαμφισβήτητη ἀuthεντία τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Στις ἄλλες σοσιαλιστικὲς χώρες ἐκτιμοῦσαν τὴν εὐρύτητα τοῦ πνεύματός του, μελετοῦσαν τὰ ἔργα του,

ἐνῶ μιὰ αὐξανόμενη ἐπίδρασις εἶχαν οἱ ἔργασίες του καὶ ἡ διδασκαλία του, ἰδιαίτερα μετὰ τὸν τῶν νέων ἐπιστημόνων.

Ὁ Λάνγκε πέθανε σὲ ἡλικία μόλις 61 χρόνων. Ἀπὸ φοιτητῆς ἀκόμα εἶχε γίνει μέλος τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος καὶ ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὲς γιὰ τὴ δημιουργία ἐνιαίου μετώπου μὲ τοὺς κομμουνιστὲς, ἐνῶ ἤδη εἶχε ἀρχίσει τὶς πρῶτες μελέτες στὴν κοινωνιολογία, οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ οἰκονομία. Τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του, τοῦ ἔδωσαν τὸν τίτλο τοῦ διδάκτορα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κρακοβίας. Εἶναι γνωστὴ ἡ πολεμικὴ του πού διεξήγαγε μὲ τὸν S. von Mises γύρω στὰ 1930, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀρθολογιστικότητα τοῦ σοσιαλιστικοῦ συστήματος.

Ἡ διαμάχη αὐτὴ, πού ἀπετέλεσε καὶ τὴν

1. Ἡ κριτικὴ τοῦ Von Mises δημοσιεύθηκε σ' ἓνα ἄρθρο στὰ 1920 «Die Wirtschaftrechnung in Sozialistischen Gemeinwesen» καὶ μεταφράστηκε στ' ἀγγλικά τὸ 1935 στὸν τόμο *Collectivist Economic Planning* μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ F.A. von Hayek.

Ὁ Ὁσκαρ Λάνγκε ἀπάντησε μὲ τὸ «On the economic Theory of Socialism» στὸ *Review of economic studies* τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1936 καὶ τὸν Φεβρουάριο 1937.

πρώτη λεπτομερής συνεισφορά γύρω από την θεωρία της σχεδιοποίησης, υπήρξε και πρώτη μαρξιστική απάντηση (στον τομέα της θεωρίας) μαζί με εκείνη του M. Dobb. (On Economic Theory and Socialism), σχετικά με το αν το σοσιαλιστικό σύστημα είναι σε θέση να πραγματοποιήσει σωστό οικονομικό υπολογισμό στα διάφορα οικονομικά μεγέθη. Το 1936, λόγω της πολιτικής του δραστηριότητας, ο Λάνγκε φεύγει για τις ΗΠΑ, με μια υποτροφία του ιδρύματος Ροκφέλλερ. Έστερα από λίγο έδιδασκε στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου. Την περίοδο αυτή, δημοσιεύονται τα έργα του «Η οικονομική θεωρία του σοσιαλισμού» και «Η ελαστικότητα των τιμών και της απασχολήσεως» που τον έκαναν ν' αποκτήσει διεθνή φήμη.

Η πολιτική του δράση όμως δεν διακόπηκε ποτέ. Εκπρόσωπος της αριστεράς των Πολωνών μεταναστών που ζούσαν στην Δύση, προσπάθησε να πείσει τις άλλες δυνάμεις για στενότερη συνεργασία με την ΕΣΣΔ.

Σ' ένα του ταξίδι στην Μόσχα το 1944, συναντήθηκε με τον Στάλιν, και το αποτέλεσμα ήταν μια ανταλλαγή επιστολών του Ρούσβελτ με τον πρωθυπουργό της ΕΣΣΔ. Έπιστρέφοντας στην Πολωνία το 1945, ξαναγύρισε σχεδόν άμέσως στις ΗΠΑ, σαν πρεσβευτής της χώρας του, και σαν αντιπρόσωπος στα Ήνωμ. Έθνη.

Οι παραδόσεις του στο πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας, άφησαν εποχή στον ακαδημαϊκό κόσμο και στους φοιτητές. Το ίδιο συνέβαινε και με τους λόγους του στο κοινοβούλιο.

Χαρακτηριστικό είναι το τελευταίο του

σύγγραμμα της Πολιτικής Οικονομίας, γραμμένο με έντελως πρωτότυπη μέθοδο (που βρίσκεται αξιολογημένο στο υπ' αρ. 14 τεύχος των Συγχρόνων Θεμάτων). Κατά την γνώμη μας, η μεγαλύτερη συνεισφορά του Λάνγκε υπήρξε η δραστηριότητά του για την ανάπτυξη του σοσιαλισμού. Από την εποχή που εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Πολωνία, γύρω στα 1949, προσπάθησε ν' ανεβάσει το κύρος της οικονομικής επιστήμης, που στην περίοδο αυτή δεν είχε και μεγάλη εκτίμηση.

Μετά το 1956, φάνηκαν τ' αποτελέσματα των επίμονων και επίπονων ερευνών του, με την σχολή που είχε σχηματίσει γύρω του, όταν τα έθελοντικά σχέδια για την έπαταχυνόμενη εκβιομηχάνιση, άρχισαν να βρίσκουν σημαντικά εμπόδια στις σοσιαλιστικές χώρες.

Ο Λάνγκε πρέπει να θεωρείται σήμερα, ένας από τους θεμελιωτές της οικονομίας του σοσιαλισμού στο θεωρητικό πεδίο και στην πρακτική εφαρμογή. Πρακτικές δυσκολίες και μερικές φορές, η αντίσταση για την εφαρμογή του καινούργιου, εμπόδισαν την εφαρμογή των ιδεών του.

Σήμερα όμως δεν υπάρχει σοσιαλιστική χώρα που να μην προσπαθεί να δώσει στην σχεδιοποίηση μια γερή επιστημονική βάση. Πρόκειται γι' αυτό που ο Λάνγκε πρότεινε από καιρό.

Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, τα νέα μέτρα που παίρνονται στις σοσιαλιστικές χώρες, ή υιοθέτηση μεθόδων όπως π.χ. της κυβερνητικής, σε μεγάλο βαθμό οφείλονται στην συμβολή του Λάνγκε. Ο θάνατός του υπήρξε απώλεια για την επιστήμη.

ΑΓΓΙΛΙΟΣ ΖΑΧΑΡΕΑΣ